

אגישמקע ווארט

גליון תשצ"ט פרשת פקודי כ"ט אדר תשפ"ה

אגדה ובקיות

"אלה פקודי המשכן משכן העדות" (לה, כא)

"המשכן משכן - שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהן של ישראל" (רש"י)

על מה ולמה ראו חז"ל להוציא את המקרא מידי פשוטו ולבאר כי ה'משכן' האמור בפסוק הוא רמז למקדש ש'נתמשכן' בשל עוונותיהם של ישראל?

בדרשות המגיד מוילנא ביאר את העניין בדרך צחות:

משל לאדם אשר השי"ת היה בעזרו, והוא הרויח סכום כסף גדול והתעשר עושר מופלג. עלה בדעתו להכין כלי כסף מהודרים ביותר, ובראותו אצל שר אחד מערכת כלים מהודרת, הזמין לביתו אומן מומחה וביקשו שיכין לו כלים כתבנית הכלים אשר ראה בבית השר. לאחר כמה שבועות הגיע האומן עם הכלים המהודרים, נוצצים ומבריקים, מעוטרים בציורים ופרחים, והעשיר התכונן לשלם לו שכר מלא על עבודתו הנפלאה. והנה רואה הוא את בנו עומד משתאה ומחריש, וכאילו מתפלל על חסרון כלשהוא שראה בכלים הללו.

שאל אותו אביו: האם מצאת שמץ פסול בעבודת האומן, או שמא מלאכת רמייה, שאתה עומד ומתפלל?

השיב לו בנו: אמנם אין בי כל הרהור על העבודה המופלאה, אך לפלא בעיני שכל אומן כלי כסף מציין על עבודתו סימן שהמוצר עשוי מכסף צרוף, כי בלי סימן זה עלולים לחשוב שאין זה כסף טהור אלא מזויף, והרי כמה זיפים יש בשוק שלוקחים נחושת פשוטה וזולה ובדרכים שונות מלבינים אותה עד שהיא נראית ככסף. והנה אחרי שנתת לאומן זה כסף מזוקק, מדוע הוא לא סימן את הכלים שעשה בסימן הידוע, כדי שלא יבואו אחרים לטעות ולחשוב שהכלים הללו מזויפים?

השיב לו אביו: בני יקירי, תמה אני עליך, מאחר שידעתי כי אתה איש נבון וחכם איך עולה על דעתך רעיון הבל שכזה? צודק אתה כי צורפי כלי כסף נוהגים לסמן את המוצרים, כדי שהבאים לקנותם יידעו שמדובר בכסף צרוף. אבל כל זה כאשר הכלים עומדים למכירה, והם חוששים פן יוציאו הקונים לעז על הכלים ויטענו שהם מזויפים. לא כן אני, אשר השי"ת בירך אותי בכל ונתן לי עושר מופלג, וכל הכלים הללו שעשה לי האומן אינם אלא לצרכי, מקווה אני להשתמש בכלים הללו שנים רבות ולאחר מותי להורישם לבני, ומה צורך לי שיהי' סימן על הכלים הללו שהם עשויים מכסף טהור? בפני מי צריך אני להתגדר ולהתנאות? די לי שאני עצמי יודע שהכלים הם מכסף צרוף בלי שום סיגים, ואין

אני צריך שיהיה עליהם כל אות וסימן.

נמצא אפוא, כי העושה כלי כסף למוכרם, צריך לבחון אותם ולשקול אותם, כדי שיידע את מחירם, אבל העושה כלים לשימושי העצמי, אין הוא זקוק לאות או משקל.

והנה נאמר במשכן: "אלה פקודי המשכן" - משה רבינו שקל ומנה את כל הכסף ממנו עשו את המשכן, ולמה היה צריך לכך? אלא ודאי הוא רמז שיהיה צורך במשך הזמן למכור או למשכן אותו, ולכן צריך לדעת משקלו. על כך סמכו חז"ל בדרשתם ש"המשכן" הוא רמז למקדש ש'נתמשכן' בעוונותיהם של ישראל.

(המגיד מוילנא)

"אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן" (לה, כא)

איתא במדרש (שמות רבה נא, א): 'ואלה פקודי המשכן - כך פתח ר' תנחומא בר אבא, 'איש אמונות רב ברכות' אתה מוצא כל מי שהוא נאמן, הקב"ה מביא ברכות על ידיו, מי שאינו נאמן - 'ואץ להעשיר לא ינקה'. 'איש אמונות' זה משה שהוא נאמן של הקב"ה שנאמר 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא', הוי 'איש אמונות רב ברכות' שכל הדברים שהיה גזבר עליהם היו מתברכים לפי שהוא נאמן, 'ואץ להעשיר לא ינקה' זה קרח שהיה לוי ובקש ליטול כהונה גדולה, ומה היה סופו, 'ותפתח הארץ את פיה'.

כל אלו שהתעסקו בזהב בכסף ובנחושת לא שלחו יד בנדבת המשכן. ולא כמו שנהוג בעולם שכל מי שעוסק עם כסף נוטל חלק לעצמו. פעם אמר ראש הממשלה לוי אשכול שכל השליחים של המדינה בחו"ל יכולים לקחת קצת מהכסף שהם אוספים, שאחרת זה בגדר "לא תחסום שור בדישו"!

זהו הענין של פרשת פקודי, להראות איך שמשה רבינו דקדק בכל פרוטה שקיבל למלאכת המשכן. כל פרוטה היא קודש קדשים. גם בשיבות צריכים מאד להקפיד על כזו ערליכקייט ולדייק בכל פרוטה. אומרים חז"ל "איש אמונות רב ברכות - זה משה", שדייק בכל דבר ולא לקח שום דבר לעצמו, ובגלל זה, הוא הצליח. זו היתה הנהגתו של משה: לא חמור אחד מהם נשאתי", לא לקח אפילו חמור אחד של הכלל ישראל. זו גדלותו של משה רבינו, שהיה נאמן של הקב"ה.

עוד שם במדרש (נא, ב), כשהיה משה נכנס לתרום את הלשכה, לא היה נכנס בבגד שיש בו כיס, כדי שלא יחשדוהו שלקח כסף לעצמו. זה צריך ביאור, וכי יחשדו את אב הנביאים וגדולי החכמים על דבר כזה? אלא זוהי תורה, כך נראה האדם בתורה. הוא צריך

להראות נקי לעיני כל.

המשגיח ז"ל סיפר (דעת תורה ריש שלח לך) שר' ישראל ז"ל פעם אמר, אילו הייתי נמצא בחדר לבד עם קופה של כסף לא מנוי אני מסופק אם הייתי עומד בנסיון. והוסיף המשגיח, ואני לא הייתי סומך על עצמי אף בקופה עם כסף מנוי! כך נזהר גדול בתורה.

רב שרוצה להצליח צריך להתרחק משני דברים - כסף וכבוד. ואם יתרחק משני דברים אלו ודאי שתהיה לו הצלחה וכח ההשפעה. ובלי גישה זו אפילו אם הוא למדן או דרשן עצום, הרי הוא לא יצליח. (שיעורי חומש)

"אלה פקודי המשכן... אשר פקד על פי משה" (לה)

(כא)

"... משנגמרה מלאכת המשכן אמר להם: בואו ואני עושה לפניכם חשבון אמר להם משה: 'אלה פקודי המשכן', כך וכך יצא על המשכן. עד שהוא יושב ומחשב, שכח באלף ושבע המאות וה' וע' שקל מה שעשה ויום לעמודים. התחיל יושבו מתמיה, אמר: עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמר 'משה נטל'. מה עשה? האיר הקב"ה עיניו, וראה אותם עשויים ויום לעמודים. אותה שעה נתפייסו כל ישראל על מלאכת המשכן, מי גרם לזו? ע"י שישב ופייס... ולמה אמר להם משה בואו ונעסוק במשכן ונחשב לפניכם? אלא ששמע משה ליציני ישראל מדברים מאחרי... אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר? כששמע משה כך, אמר להם משה: חייכם נגמר המשכן אתן לכם חשבון, אמר להם: בואו ונעשה חשבון, הוי 'זאלה פקודי המשכן'. (שמו"ר גא, ו)

בעומק הפרשה

"וישם את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה. ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם" (שמות, ל-לא)

שאלה: מעשה שהיה בבחורים שהפליגו באוניה בלב ים, וכאשר עמדו לסעוד את לבם, חיפשו אחר כלי לנטילת ידיים, אך לא מצאו שום כלי הראוי לנטילה, ואף לא יכלו להגיע למי הים כדי לטבול בהם ידיהם. לפתע הגה אחד הבחורים רעיון מבריק. הוא הציע למלאות מים מהברז שבאוניה לתוך קליפת החצי אבטיח זה עתה אכלו...

הסתפקו הבחורים: האם כלי זה כשר לנטילת ידיים? תשובה: נטילת ידיים צריכה להיות על ידי כלי, משום שהשוו אותה חז"ל למי חטאת ולקידוש ידים ורגלים מהכיור שבבית המקדש, שהיו נעשים בכלי (משנ"ב סי' קנ"ט סק"א). הכלי, צריך שיהיו בו כמה תנאים כדי להכשירו לנטילה, וסימנך משקי"ם: א) מיועד למשקים. ב) שלם. ג) קיבול - יש בו בית קיבול. ד) יציב - ללא תמיכה. ה) מחזיק רביעית. בעניין שאלתנו שומה עלינו לברר האם נחשבת קליפת האבטיח ככלי יציב, וכן האם אין בזה את החסרון של כלי שאינו מיועד למשקים. ובכלל יש לדון אם אכן יש לקליפה זו תורת "כלי". ובכן, כלי הנטילה צריך שיוכל לעמוד בפני עצמו ללא תמיכה,

ותמוה הדבר, מדוע במלאכת המשכן, שקלטה לתוכה אוצרות כסף וזהב עבור המשכן וכל כלי, התלוננו ורינו אחרי משה כי התעשר ממלאכת המשכן, אך לעומת זאת במעשה העגל לא רינו אחרי אהרן? הרי גם במעשה העגל נתנו כל ישראל מזהבם לעגל, וכל הזהב נכנס רק 'בחרט' (לעיל לב, ד), ומכל זה יצא רק עגל קטן אחד - ועם זאת לא התלוננו ולא רינו אחרי אהרן: איה כל הכסף והזהב שתרמנו לעגל?

היה אומר רבי מאיר שפירא מלובלין: מכאן אתה למד: על עגל לא מקשים קושיות, שם הכל ניחא, עיקר הקושיות מתחילות כאשר בונים מקדש...

(שניים מקרא)

"ויברך אותם משה" (לט, מג)

הקשה האור החיים הק': מדוע נאמר "ויברך אותם משה", והרי הפסוק מתחיל ואומר: "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה...", ואם כן די היה לסיים "ויברך אותם", ומדוע יש צורך להוסיף ולהדגיש כי היה זה משה שברכם?

הביא רבי זלמן סורוצקין ב"אזניים לתורה": בחנוכת הבית של מוסד ציבורי, שנבנה בעמל רב על ידי רב גדול אשר אסף נדבות לצורך הבנין ואף מסר דו"ח מפורט לתורמים, שמעתי את הרב הזה מברך ומודה לנדיבים על תרומתם להקמת הבנין, וכך אמר:

כאשר הזמינו אותי לנאום על המאורע, אמרתי שעולם הפוך אני רואה. משורת הדין היה על הקהל לברך ולהודות לרב שהשקיע עמל כה רב בדבר ציבורי ושזימן לנדיבים מצווה רבה כזו... אלא

ולכן אם אין לכלי בסיס או שבסיסו נשבר, ואינו יוכל לעמוד ללא תמיכה - אינו כשר לנטילה, אך כלי שיכול להחזיק לפחות רביעית מים ללא תמיכה - כשר לנטילת ידיים, אף שאינו ראוי להחזיק מים ללא תמיכה כשהוא מלא על גדותיו (שו"ע שם ס"ג ומשנ"ב ס"ק יב-יג). אולם, כלי שנעשה מלכתחילה על מנת שישתמשו בו על ידי סמיכה, מותר ליטול בו, כיון שאינו חשוב כלי עם חסרון (שו"ע שם ס"ה). ולכאורה נראה מכאן, שבאבטיח שמתחילת ברייתו הוא עגול, אין בו את החסרון של 'אינו יציב', מה עוד, שמסתבר שבהעמדת חצי אבטיח ללא תמיכה, ישארו בו רביעית מים, (ואף אם ישפכו המים, נוכל לתקנו בנקל על ידי חיתוך הבסיס).

אלא שיתכן כי יש לפסול את הנטילה ב'כלי' זה מחמת המבואר בשו"ע (שם ס"ד), שאין הכלי כשר אלא כשהוא מיועד לקבלת מים (או אוכלים), אך כלים שלא נעשו בכדי שיתנו בהם מים, כגון קופסת קרטון או כובע, אפילו אם הם יכולים להכיל מים - אינם כשרים לנטילה, כיון שלא נעשו לקבלת מים.

ולמעשה מסתבר שהיות ואין לקליפת אבטיח שום חשיבות, ומיד לאחר אכילת תכולת האבטיח היא נזרקת לאשפה, לפיכך אינה נחשבת ל'כלי' וכמו שהעלו כמה פוסקים לענין נטילת ידים בכוסות חד פעמיים, (ונראה שאף החולקים ומתירים ליטול בכוסות אלו, יודו לאסור בנידוננו).

(והערב נא)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: האם לומדי בית המדרש יכולים לקחת נייר מבית הכנסת כדי לנגב את האף?

תשובה: אם הגבאים אין מקפידים. ושמעתי שהסטייפלר זצ"ל הורה לגבאי של בהכ"נ לדרמן שיסכים בפירוש שיוכלו להשתמש בנייר גם בשביל לנגב את האף.

שאלה: יש אנשים שכשעושים פרסומת בשביל גן ומטפלת וכדומה מחברים פתקים עם שם וטלפון בשולי הפירסום ותולשים בעצמם שתיים ושלוש פתקים ועי"ז סבורים האנשים שהוא גן מבוקש מאוד (שרואים שהרבה שולחים לשם) האם יש בזה איסור של גניבת דעת?

תשובה: אין לעשות רמאות.

שאלה: אם בירך על מים ולפני שהספיק לשתות נהיה הפסקת מים ויש שם בקבוק חלב שאינה שלו, האם ישתה טיפת חלב משום ברכה לבטלה? דהפוסק הביאו בשם הירוש' דלקחת קיסם אחד מחבירו אינו גזל ורק ממידת חסידות אין לעשות כן?

תשובה: אם יודע שחבירו אינו מקפיד יכול לטעום.

(שאלת רב)

אמנם כך היתה עמידתם של השלחן והמנורה בבית המקדש מצד עצמם, אך האדם הנכנס למקדש, היתה המנורה בשמאלו והשלחן בימינו, שהרי הפתח היה בצד המזרחי, והנכנס מצד מזרח הצפון הוא לימינו.

יש בכך משום אות ורמז, כי בעת הכניסה לעבודת ה', בתחילת העבודה, התירו ללמוד שלא לשמה, כדי שמתוך כך יבוא ללימוד וקיום לשמה. אולם האדם העוסק לפרנסתו בפרקמטיא, צריך גם עסק זה להיות לשם שמים, כדי שתהיה בידו האפשרות להתפנות ולעסוק בתורה לקיים מצוותיה. עליו לא נאמר שיכול הוא בתחילת עסקו לעסוק שלא לשמה, ומתוך כך יגיע לידי לשמה, כי אם יעסוק בפרנסה שלא לשם שמים, לעולם ישאר קשור בתאוות ובחמדת העולם הזה.

נמצינו למדים, אפוא, כי הבטחה זו לעוסק שלא לשמה שבסופו של דבר יבוא לידי לשמה נאמרה רק בעסק התורה, אך העוסק בפרנסה צריך שגם בתחילת עסקו יעשה כל מעשיו בכוונה, 'לשם שמים'.

לפיכך האדם הנכנס ל'מקדש' המנורה עומדת לשמאלו, לרמז לו שלגבי חכמת התורה יכול הוא להתחיל ולעסוק בה אף שלא לשמה, כמו שאמרו (שבת סג): "למשמאילים בה עושר וכבוד". אולם השלחן עומד לימינו, כיון שאף בתחילת עיסוקו לפרנסתו, צריך לצרף לכך מחשבת לשמה, כי אם יעסוק שלא לשמה, לעולם לא יגיע לידי לשמה.

(הבית הלוי)

שיש בכך מדעת משה רבינו, אשר לאחר שמסר דו"ח מפורט על הנדבות שניתנו להקמת המשכן, לא המתין עד שהמתנדבים יברכו אותו על שזיכה אותם במצווה חשובה כזו ועל טרחתו הגדולה בבנין המשכן והעמדתו, כפי שהשכל היה מחייב, אלא הוא מצידו בירך את המתנדבים ועושי המלאכה...

לפי זה תתורץ קושיית ה"אור החיים" שהרי על פי שורת הדין היה על בני ישראל לברך ולהודות למשה, לכן הדגיש הכתוב שמשה היה המברך...

וכן אנו רואים תמיד שהעני הוא זה המברך את בעל הבית, אף שאמרו רבותינו (ויק"ר לד, ח), כי יותר ממה שבעל הבית עושה חסד עם העני, העני עושה עם בעל הבית. אלא שבעולם הפוך אנו חיים!

(אזה"ח הק')

"וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ד' כן עשו ויברך אותם משה" (לט, מג)

"אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם" (רש"י) צריך להבין, מדוע נצרכו לברכתו של משה כדי שישרה הקב"ה את שכינתו במשכן, הלא עסקו בדבר הקדוש ביותר, בבנין המשכן שנבנה בקדושה וטהרה, בפרט שהלא הובטחו מראש מקדם "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"?

ביאר הגאון רבי אליהו יוראקנסקי זצ"ל ראש ישיבת מיר ארה"ב: כדי להצליח בדברים רוחניים זקוק האדם לסייעתא דשמיא מיוחדת ובלתי פוסקת, בלי סייעתא זו אינו יכול להצליח, לכן הוצרכו לברכתו של משה כדי שישרה הקב"ה שכינתו בתוכם. זהו הביאור גם במאמרם ז"ל (מכילתא דר"י יתרו יט) "כל התחלות קשות" שמתחילה צריך האדם לעשות את כל מה שיכול מצד כוחותיו הטבעיים ורק לאחר שעשה מה את כל שבכוחו לעשות, אז נותן לו הקב"ה סיעתא דשמיא והיות שבהתחלה אין סייעתא דשמיא, לכן קשה לו לעשות רק ע"י כוחותיו וכשרונותיו הטבעיים.

זהו הביאור במשנה (אבות פ"ג מ"ט) "כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת" וקשה איך שייך שמעשיו יהיו מרובין מחכמתו? ביאר רבינו יונה שעל ידי שיקבל האדם על עצמו לעשות, הוי כאילו כבר עשה? וביאר הסבא מקלם זצ"ל שמצד הכוחות הטבעיים לבדם אין בכוחו להשיג תורה וצריך לסייעתא דשמיא, אלא שהקב"ה אינו נותן סייעתא דשמיא עד שעושה האדם כל מה שבכוחו לעשות וכשמקבל על עצמו לעשות הרי מצדו עשה מה שיכול ולא חסר אלא סיעתא דשמיא, לכן נחשב כאילו עשאו.

(ספר הזכונ נר שאול - לתתך עליון)

"ויתן את השלחן באהל מועד על ירך המשכן צפונה... וישם את המנורה... על ירך המשכן נגבה" (מ, כב-כד)

אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימניך: שלחן בצפון ומנורה בדרום. (ב"ב כה:)

כתב הבית הלוי: 'מנורה' רומזת לחכמה - "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת ח, א) 'שלחן' רומז לפרנסה ומזונות. לכן המנורה עמדה במקדש בימין - "לב חכם לימינו" (קהלת י, ב) - כי החכמה נקראת 'ימין', ואילו השלחן עמד ב'שמאל'.

על משה רבינו נאמר "בכל ביתי נאמן הוא" (במדבר יב, ז) כיצד יתכן שהוא עורך חשבונות? אלא מפני ששמע ליצני הדור שהיו משיחין אחריו, שנאמר: "והיה כצאת משה אל האהל... והביטו אחרי משה" (שמות לג, ח). "ומה היו אומרים: אדם שנתמנה על מלאכת המשכן, על ככרי כסף ועל ככרי זהב, שאין לו חקר ולא משקל ולא מנין מה אתה רוצה שלא יהיה עשיר? כששמע כן, אמר, חייכם משגמרה מלאכת המשכן אני נותן לכם חשבון, כיון שנגמרה אמר להם: 'אלה פקודי המשכן'" (מדרש תנחומא)

בביות הים, כאשר כל עם ישראל היה עסוק באיסוף השלל, עסק משה רבנו בחיפוש אחר ארונו של יוסף. כיצד נתן להגיד עליו שהוא חשוב על ממונו? כיצד זה: "והביטו אחרי משה" (שמות, לג, ח) כיצד זה הרהרו אחריו? מדוע היה על משה לתת להם דין וחשבון על בניית המשכן? משה! האיש שהוציא אותם שהיה השליח לכל הצלתם המופלאה והזנתם במדבר, כיצד זה חשדו בו כל כך?

חז"ל מספרים על יש"ו (ימ"ש) (סוטה מז, א) שהיה תלמיד של רבי יהושע בן פרחיה. בתקופת ינאי המלך שהרג את רוב הצדיקים ברח רבי יהושע בן פרחיה לאלכסנדריה שבמצרים. עברה תקופה וינאי המלך סלח לחכמים. הם קיבלו מסר שהם יכולים לנסוע לירושלים. חזרו החכמים לירושלים, ובדרכם לנו באכסניה. אמר ר' יהושע לתלמידיו: "כמה נאה אכסניה זו", וכוונתו היתה שהיא מכבדת ונותנת יחס טוב ושירות טוב, ומה השיב יש"ו? "היא נאה אבל עיניה טרוטות"

כששמע זאת רבי יהושע בן פרחיה גרש אותו מעל פניו. במקום שנמצאת מחשבתו של האדם, שם נמצא הוא!

אפשר לראות זאת בכל שטחי החיים: סנדלר יראה נעליים, ספר יראה שיער, בנאי יתבונן בבניינים, וכן הלאה. בענין זה מסופר על הסבא מנובהרדוק שנסע ברכבת ופגש ביהודי בלתי מוכר. לאחר שיחה קצרה שאל: "האם סוחר יערות הנך?" התפלל הלה ושאל: "כלום רוח הקודש יש לך, למר?" השיב הסבא: "דרכו של אומן להתבונן במה שנוגע אליו".

וזו התשובה לחשדם של בני ישראל במשה רבנו, מנהיג הדור: במקום שנמצאת מחשבתו של האדם, במקום שמונחים מאוויו ותשוקותיו שם מונח הוא. אותו יהודי חמדן הביט על משה רבנו דרך משקפיו שלו וידע כי הוא לא היה עושה זאת בהתנדבות. אם כן, ברור לו שמושה חשוד על הממון. (מפי הרב יגאל בראון שליט"א) כאשר נח ביקש מהעורב לראות האם קלו המים, חשד בו העורב שהוא חפץ לשאת את בת זוגו, כפי שמובא במדרשו, שכן כל הפוסל במומו פוסל.

ר' משה סרצ'וק סיפר בדרשתו סיפור שאירע לפני עידן המצלמות במפעל של חברו. אחד הפועלים נחשד בעיני בעל העסק כי שולח הוא את ידו בגנבה, אך חששו לא היה מבוסס דיו. באחד הימים ביקר ר' משה במפעלו והאזין לשיחת העובדים. אחת העובדות סיפרה לחברתה כי בעלה זכה לנהל גמ"ח כספים גדול, והם שמחים מאוד בתפקיד החדש. העובד החשוד התערב ושאל: "וכמה יקבל בתמורה?" הזדעקה העובדת ואמרה: "חלילה! כל עבודתו היא לשם שמים!" אך הלה השיב: "נראה לך שלא ישלש מספר חבילות לכיסו? איני מאמין..." כעת היה ברור לכל מהם מעשיו...

"ולרבהק אח ושמנו לבן וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין, ויהי כראות את הזנום ואת הצמידים על ידי אחותו..." (בראשית, כד, כט-ל) לבן הארמי הסתכל לפני הכל על הזהב. דוגמא נוספת: "ויצא יצחק לשווח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים" (בראשית כד, כט), יצחק לא ראה נשים הוא רואה גמלים. עשיו הרשע לעומת זאת "וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך, ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך" (בראשית לג, ה)

מספרים מילתא דבדיחותא על אדם ששח לחברו בקדרות על סביו שנפטר. התעניין החבר: "אבוי, מה היה לך?" השיב הנכד: "חדר וחצי בדרום תל -אביב..." במקום שנמצאת מחשבתו של אדם, שם נמצא הוא...

מספרים שהסטייפלר, הרב יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל הלך עם בנו הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א לקטוף סכך בירקון. לפתע הוא צעק לר' חיים: "חיים, חיים, תראה! אתה רואה את הירקות שיש במי הירקון? זה מה שהתכוונו חז"ל:

'במה מדליקין? על הירוקה שעל פני המים'.

מישהו מאתנו חשב על המשנה הזאת כשראה את מי הירקון? היכן שנמצאת מחשבתו של האדם, שם נמצא הוא...

כלחיו של התינוק, נעים סביב האוכל ובו הוא מתעסק בכל שעות היום. הוא מחזיק מוצר עשוי מפלסטיק בידו, ובלבו חושב: "הנה אוכל!" ומכניס לפיו... על כן נוטה התינוק להכניס כל דבר לפיו.

אדם בא לרב ואמר כי הוא חושב שקיימת אצלו בעיה במערכת הסוציאטיבית, שכן התכלת בציצית לא מזכירה לו את כיסא הכבוד, אלא את הים, והים את המטקות, כמה עגום...

הבעש"ט הקדוש זצ"ל היה אומר: גם שיחה קלה שיוצאת מפיו שלאדם פחות, ואפילו מפיו של נכרי - עשויה ללמד את האדם ולא לפו בינה, וזאת - בלי שהדובר עצמו יתכוון לכך. שהרי כך פירשו חז"ל את שמה של רות המואביה (ברכות ז, ב) 'אמר רבי יוחנן: ולמה נקראת שמה רות? שזכתה ויצא ממנה דוד שריווהו לקב"ה בשירות ותשבחות'.

ואף שמו של בלעם נדרש ע"י חז"ל (סנהדרין קה, א) שנקרא בלעם בשביל שבלה עם.

הרי ברור ולא יעלה על הדעת שאביה של רות או אביו של בלעם התכוונו בזמן שקראו את שמות צאצאיהם לרמז על העתיד אשר היה מוסתר מפניהם. אלא ההשגחה היא ששמה את המילים המאלפות בפיהם, מבלי שידעו כוונתן.

ומכאן שגם הדברים שנאמרים אגב אורחא, מכל אדם, יכולים ללמדנו ולאלפנו דעת.

מסופר, שכשהופיע הרה"ק רבי יעקב יוסף זצ"ל בעל "תולדות יעקב יוסף" לראשונה לפני הבעש"ט הקדוש זצ"ל היה הדבר בטרם הצטרף בעל ה"תולדות" לקהל החסידים. הסביר לו הבעש"ט שמכל דבר שרואה האדם או ששומע ניתן ללמוד דרך בעבודת השם.

תוך כדי שיחתם, נכנס לביתו של הבעש"ט נכרי, שהיה במקצועו מתקן כלים ושאל את הבעש"ט: "אולי יש בביתך כלים, כמו חביות או דליים שהתפרקו וצריכים תיקון?"

"לא" ענהו הבעש"ט, "בבית הכול, ב"ה, שלם בתכלית, ואין צריך לתקן שום דבר". "בכל זאת" אמר הנוכרי שנית "חפש וברר היטב, אולי לאחר החיפוש תמצא דבר כל שהוא שהתקלקל בבית והוא טעון תיקון?"

באותה שעה פנה הבעש"ט לבעל ה"תולדות" ואמר לו: "הנכרי מתכוון לכלים פשוטים, ואולם בעיני הוא שליח מטעם ההשגחה העליונה להוכיח אותי שלא הכל אצלי שלם בתכלית, וכי יש עוד אצלי דברים הטעונים תיקון".

גוי זה, שלא במתכוון, העיר את תשומת לבי, שצריך אני לחפש ולפשפש עוד ועוד במעשי ובדרכי ולעשות חשבון הנפש".

הדברים לא נתקבלו על לבו של בעל ה"תולדות" לא היה נראה לו, שאפילו מדבריו של נכרי נתן להסיק מסקנות רוחניות.

כשנפרד בעל ה"תולדות" מאת הבעש"ט יצא לרחובה שלעיר כשהוא שקוע במחשבות נעלות. לפתע פנה אליו גוי אחד בבקשת תחנונים: "יהודי, אנא עזור לי להרים את עגלתי שנהפכה על פיה תשוש ורפה כוח אני". החזיר לו רבי יעקב יוסף: "איני יכול לעזור לך". "יכול אתה, יהודי" צווח עליו הנוכרי "אבלאין אתה רוצה..."

חדרו הדברים עמוק אל לבו ונפשו של רבי יעקב יוסף, וכאילו זרם עז ומעורר עבר בו.

סבר בעל ה"תולדות" על עקביו, חזרה לביתו של הבעש"ט הק' ואמר לו: "מורי ורבי, אכן דבריו אמת וצדק".

ואכן בספר "תולדות יעקב יוסף" מפורש בדרך זו הכתוב: "הליכות עולם לו" (חבקוק ג, ו) כל מה שאדם רואה ושומע בעולם הרי זה מיועד לו, שילמד מן המאורעות, דרכי העולם והליכותיו מוסר וכיוון בעבודת ה'. כי אם לא היה האדם נזקק לכל הדיבורים שהוא שומע כאילו אגב אורחא, הרי לא היה הקב"ה גורם לו שישמעם, זהו "הליכות עולם- לו" מיועדות הן לו ובשבילו נאמרו.

וכן פירש הרה"ק רבי משה מקוברין זצ"ל את הכתוב: "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא" (קהלת יב, יג) (סופו ותחילתו של כל דבר וכל דיבור שמתארע לאדם לראותו או לשומעו היא, ללמוד מהם את המסקנה של "את האלקים ירא" כלומר: לא מקריים הם הדברים המתגלגלים אל חושיו. מכל אחד מהם נתן ללמוד דרכי שיפור התנהגותו הרוחנית ויראת שמים

(יינה של תורה - אמונה שלמה)